

**PLENARA CC AL PCR DIN IULIE 1968 ȘI REABILITAREA
FOȘTILOR ILEGALIȘTI COMUNIȘTI. STUDIU DE CAZ:
ELISABETA LUCA,
SOȚIA LIDERULUI COMUNIST VASILE LUCA¹**

Violeta CONSTANTINESCU²

**THE PLENARY SESSION OF THE CC OF RCP FROM JULY 1968
AND THE REHABILITATION OF THE FORMER UNDERGROUND
COMMUNIST MEMBERS. CASE STUDY: ELISABETA LUCA,
THE WIFE OF COMMUNIST LEADER VASILE LUCA**

ABSTRACT

The rehabilitation of the former underground Communist members – convicted in the first years of the Romanian Communism, after Stalinist style show-trials – is carried out within the Plenary Session of the Central Committee of the Romanian Communist Party from July 1968. Nicolae Ceaușescu, the new Communist leader of Bucharest, sets up a Commission for the Analysis of the juridical abuses of the former regime so as to eliminate his political opponents, to turn his back on the past and to create for himself the image of a reformer, following the example set by N.S. Hrusciov in 1953 when the latter condemned the Stalinist crimes. Among the rehabilitated Communists there were: Ștefan (Istvan) Foriș, Lucrețiu Pătrășcanu, Vasile Luca and the other members of his group that had been convicted. His wife, Elisabeta Birman Luca, investigated between 1952-1954, was never convicted, but she was excluded from the Party and sent to a position below her professional education. She benefits from the 1968 rehabilitation too, and this offers her: the acknowledgement of her former underground Communist member status, of the participation to the international Communist movement, that is to the Spanish Civil War and to the French Resistance, her reinstatement into the Party, a better retirement pension and all the benefits of the Communist Nomenklatura.

Keywords: Plenary session, Nicolae Ceaușescu, RCP, 1968, détente, rehabilitation, underground, Analysis Committee, Ștefan Foriș, Lucrețiu Pătrășcanu, Vasile Luca, Elisabeta Birman Luca, power struggle.

Anul 1968 pe plan internațional este un an al deschiderii culturale, economice și diplomatice. Estul comunist cunoaște o reevaluare a abuzurilor regimului stalinist odată cu venirea la putere a lui **Nichita Sergheevici Hrusciov**, care a ocupat funcția de prim-secretar al PCUS (Partidului Comunist al Uniunii Sovietice) după moartea lui Iosif Visarionovici Stalin din 1953 până în 1964, când la cârma celui mai puternic stat comunist vine **Leonid Ilici Brejnev**.

¹ Acest articol a fost realizat cu sprijinul proiectului POCU 153770: „Accesibilitatea cercetărilor avansate pentru o dezvoltare economică sustenabilă-ACADEMICA”, proiect cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Capital Uman 2014-2020.

² Doctorand în istorie, Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava;
e-mail: violeta_constantinescu@yahoo.com.

N.S. Hruscirov, în februarie 1956, la Congresul al XX-lea al PCUS, denunță crimele staliniste, eliberează din lagăre și din închisori victimele proceselor politice, demarează procedurile pentru reabilitarea acestora și face primii pași pentru o destindere internă. Raportul prezentat la Congres, „un document masiv de circa 60 de pagini, nu a fost publicat niciodată în Uniunea Sovietică”³, dar informații apar în *New York Times* și în revista poloneză *Politika*. N.S. Hruscirov dorea întoarcerea la „adevăratul leninism” și ca urmare lui i se datorează *dezghețul* post-stalinist. Dintre conducătorii sovietici, „el era singurul care mai rămăsese cu ideile leniniste ale revoluției proletare. Ceilalți erau niște adaptați ai realităților sistemului, în bună măsură creaturi și profitori ai acestuia”⁴.

România nu beneficiază de reforma lui N.S. Hruscirov, de „comunismul cu față umană”⁵, deoarece **Gheorghe Gheorghiu Dej** (1948-1964) nu dorea renunțarea la dictatura personală și nici limitarea aparatului de represiune sau restrângerea sistemului concentraționar⁶. Pentru a mima o reglare de conturi după modelul sovietic, o rupere de crimele trecutului, Gheorghiu Dej înscenează un proces politic „Troicii moscovite” formate din Ana Pauker, Vasile Luca și Teohari Georgescu, pe care îi acuză de *deviaționism de dreapta* în 1952, reușind în felul acesta să îi elimine de la conducere și să acapareze puterea, instaurând un regim comunist de tip stalinist.

Ștefan Foriș fusese deja executat în 1946, **Lucrețiu Pătrășcanu** urma să fie condamnat la moarte în 1954, în urma unei anchete care a durat șase ani. Alături de aceste nume mari au fost implicați în procesele respective colaboratori, prieteni, rude. Ca urmare, în 1956 când N.S. Hruscirov prezintă raportul în Congresul al XX-lea al PCUS, secretarul general al PMR (Partidul Muncitoresc Român) din RPR (Republica Populară Română) putea declara că el realizase deja condamnarea stalinismului, ascunzând faptul că a orchestrat cea mai dură represiune comunistă din istoria noastră.

Moartea lui Gh. Gheorghiu Dej în martie 1964 îl aduce la cârma partidului pe **Nicolae Ceaușescu** (1965-1989), fidel liniei politice inaugurate de N.S. Hruscirov la Moscova cu un deceniu în urmă. În 1964 fuseseră eliberați toți deținuții politici din închisorile românești și se impunea după model sovietic reabilitarea foștilor ilegaliști, victime ale proceselor staliniste din anii '50. Reabilitarea se realizează ca urmare a dorinței tânărului lider comunist de a se rupe de trecut, de fostul dictator, deși era un continuator al lui Gh. Gheorghiu Dej pe plan extern prin distanțarea de Moscova⁷, iar

³ Gheorghe Onișoru, *Istoria lumii contemporane. De la revoluția bolșevică până în zilele noastre (1917-2015)*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2015, p. 139.

⁴ Lavinia Betea, *Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceaușescu și Iliescu. Convorbiri*, București, Editura Evenimentul Românesc, 1997, p. 128.

⁵ <https://adevarul.ro/stiri-interne/evenimente/stelian-tanase-istoric-daca-nu-exista-discursul-2294914.html>; articol publicat în 27 august 2023 în cotidianul *Adevărul*.

⁶ Gh. Gheorghiu Dej este responsabil de decimarea elitelor politice, economice și culturale românești; au fost arestați țărani gospodari numiți chiaburi, cetățeni nevinovați au fost ținuți fără a fi condamnați în anchete de ani de zile, chiar și ilegaliștii comuniști intră în malaxorul represiunii comuniste a lui Dej, fiind condamnați în urma unor procese-spectacol după modelul celor din URSS din anii '30.

⁷ „Declarația din aprilie 1964”, numită și „Declarația de independență”, era o critică a „Planului Valev” și exprima dorința secretarului general Gh. Gheorghiu Dej de a construi socialismul într-o manieră proprie, nu după model sovietic.

pe plan intern prin promovarea politicii de industrializare. Ca și N.S. Hrusciiov a criticat cultul personalității practicat în dictatura stalinistă, a condamnat crimele regimului anterior, dar toate acestea le-a făcut ca să își alunge sau să își elimine adversarii, concurenți reali sau imaginari la vârful puterii. E adevărat că proceda diplomatic, N.S. Hrusciiov nu își trimitea dușmanii în Siberia, nu îi împușca, nu îi chinuia în anchete dezumanizante, ci îi plasa pe posturi inferioare, le oferea funcții cu răspundere limitată sau îi pensiona în condiții avantajoase⁸. La fel a procedat și N. Ceaușescu.

Istoricul Gheorghe Onișoru argumentează apelând la documentele epocii faptul că „în plan intern, N. Ceaușescu a urmat exemplul lui Hrușciiov după moartea lui Stalin”⁹.

O dovadă o reprezintă reîncadrarea în partid a lui Teohari Georgescu în 1965 și considerarea vechimii din 1933. A doua zi după reabilitare, Teohari Georgescu îi trimitea o scrisoare de mulțumire lui Nicolae Ceaușescu¹⁰.

În 1965, Congresul al IV-lea al Partidului Muncitoresc Român devine Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român și este începutul unei aparente democratizări a vieții de partid prin lărgirea bazei: Nicolae Ceaușescu aduce oameni noi în organismele de conducere, Biroul Politic devine Prezidiu Permanent al Comitetului Politic Executiv și sunt eliminați Al. Moghioroș și Petre Borilă.

Dacă înainte de Congresul al IX-lea al Partidului, Comitetul Central avea 21 de membri, în anul 1968 ajunge la 79 de membri. Ca urmare, e greu de lucrat și Preziidiul, dominat de Nicolae Ceaușescu, preia tot mai multe dintre atribuțiile de conducere.

N. Ceaușescu a adoptat o atitudine fermă față de „abuzurile și ilegalitățile săvârșite în activitatea Ministerului Afacerilor Interne”¹¹, cu scopul înlăturării lui Al. Drăghici, ministru de interne, precum și a lui Gheorghe Apostol și Chivu Stoica. În instaurarea dictaturii personale, N. Ceaușescu s-a bazat pe Gheorghe Maurer și pe Emil Bodnăraș, care deși a fost omul de încredere al lui Gh. Gheorghiu Dej a avut abilitatea de a trece rapid în tabăra noului conducător.

Suținătorii și protejații lui Ceaușescu de la sfârșitul anilor 1960 – ca Maxim Berghianu, János Fazekás, Ion Iliescu, Ion Ioniță, Paul Niculescu-Mizil, Cornel Onescu, Gheorghe Pană, Vasile Patilineț, Ion Stănescu sau Ilie Verdeț –, au primit șansa promovării în ierarhia partidului, din linia a doua în prima linie.

În 1965, delegația sovietică la Congresul al IX-lea al PCR a fost condusă de L. Brejnev, noul lider de la Kremlin, iar cea chineză de către Deng Xiaoping, ceea ce demonstra încrederea și suportul de care se bucura urmașul lui Gh. Gheorghiu Dej din partea țărilor comuniste.

⁸ În 1964 când este înlăturat de la putere de Leonid Brejnev, Nichita Hrusciiov va beneficia de aceeași clemență, continuând să trăiască la Moscova într-o vilă de protocol, primește o casă de vacanță pe care rușii o numesc „dacha” și o pensie mai mult decât îndestulătoare. Păstrează toate privilegiile nomenclaturii.

⁹ Gh. Onișoru, *Pecetea lui Stalin – cazul Vasile Luca*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2014, p. 298.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Raport la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român*, București, Editura Politică, 1966, p. 15.

Anul 1967 aduce deja o încălcare a Statutului PCR, care prevedea separarea funcțiilor de partid și de stat¹². N. Ceaușescu ocupă postul de președinte al Consiliului de Stat, după retragerea lui Chivu Stoica¹³.

Tot în 1967, „Tovarășul” „îndreaptă tirul spre Securitate”¹⁴, comandă cercetarea perioadei 1950-1968, iar comisia de anchetă descoperă că în 1965 Securitatea avea în evidență ca suspecți 7 milioane de cetățeni, 91.333 erau arestați politici, dintre care aproximativ 70.000 trimiși în Justiție și condamnați¹⁵. Securitatea avea în primii ani un șef de direcție, un loțiitor operativ și un loțiitor politic. Ceaușescu își dorește o creștere a rolului loțiitorului politic, respectiv o subordonare mai clară a Securității față de partid, așa cum reiese din stenograma discuției din ședința Plenarei CC al PCR din 26-27 iunie 1967¹⁶.

După Plenara din aprilie 1968 Al. Drăghici a fost exclus din toate funcțiile și din partid, degradat și trecut în rezervă cu gradul de soldat, dar cu o pensie de 7.000 lei lunar¹⁷. O simplă comparație cu pensia Elisabetei Luca¹⁸, de 867 lei la pensionare în 1961, de 2.000 de lei în 1968, după reabilitare, și de 3.000 după primirea ordinului „Tudor Vladimirescu” clasa a II-a pentru participarea la războiul Civil din Spania, arată că nu a fost vorba despre o sancționare a celor vinovați de abuzurile anilor '50, ci doar de o reglare politică între centrele de putere.

Raportul la Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 22-25 aprilie 1968, care avea ca motto lozinca comunismului internaționalist, „Proletari din toate țările, uniți-vă!”, a fost publicat în cotidianul *Scânteia* – organul oficial de presă al partidului unic –, în numerele 7.684 și 7.685 din 25 și 26 aprilie 1968. La Plenară au fost invitați șefi ai secțiilor Comitetului Central, primi secretari ai Comitetelor județene de partid, miniștri, reprezentanți ai instituțiilor centrale de stat și ai organizațiilor obștești, redactori șefi ai ziarelor centrale –, ceea ce a dat o dimensiune națională, politică și administrativă hotărârilor acesteia. În ședință au fost analizate șase puncte: situația învățământului, educația politică a comunistilor în spiritul dogmelor marxist-leniniste, eficientizarea sistemului de propuneri, sesizări și reclamații care veneau din teritoriu și rezolvarea lor cât mai eficientă, înzestrarea cu tehnică performantă și pregătirea superioară a Armatei române/intensificarea producției de armament și de tehnică de luptă, relațiile internaționale ale Partidului Comunist Român cu celelalte partide de stânga din alte țări. Ultimul punct, al șaselea, este destinat re-

¹² <http://www.comunismulinromania.ro/index.php/cultul-personalitatii/>.

¹³ Lavinia Betea, *Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceaușescu și Iliescu. Convorbiri*, București, Editura Evenimentul Românesc, 1997, p. 187.

¹⁴ Idem, *Ceaușescu și epoca sa*, București, Editura Corint, 2021, p. 377.

¹⁵ *Ibidem*, p. 378.

¹⁶ Mihnea Berindei, Dorin Dobrințu, Armand Goșu (eds.), *Istoria comunismului din România*, vol. II, *Documente Nicolae Ceaușescu (1965-1971)*, Iași, Editura Polirom, 2012, p. 315.

¹⁷ Lavinia Betea, *op. cit.*, p. 386.

¹⁸ Elisabeta Luca, o româncă de origine evreiască, soția lui Vasile Luca, a fost arestată în august 1952, la două zile după reținerea soțului, sub acuzația de sionism. Declarațiile ei au fost folosite de Securitate pentru condamnarea liderului comunist, considerat – alături de Ana Pauker și Teohari Georgescu –, *deviaționist de dreapta*. În lotul Vasile Luca au mai fost arestați: frații, prietenii, colaboratorii din Ministerul de Finanțe, fostul ilegalist fiind acuzat printre altele și de sabotarea reformei monetare din 1952.

abilitării unor foști activiști prin reevaluarea unor hotărâri date în anii '50 cu privire la excluderea membrilor de partid protagoniști ai proceselor staliniste și vechi ilegaliști. Participanții la Plenară au ascultat „raportul Comisiei de partid cu privire la reabilitarea unor activiști ai Partidului Comunist Român”¹⁹. Au luat cuvântul, printre alții, Alexandru Drăghici, Ion Gheorghe Maurer, Ion Iliescu, Aurel Vijoli²⁰. Ca la celelalte puncte, concluziile le-a tras conducătorul Nicolae Ceaușescu. Plenara a adoptat o hotărâre cu privire la reabilitarea unor vechi tovarăși de luptă, victime ale proceselor staliniste.

Comisia de partid însărcinată cu anchetarea proceselor staliniste a fost constituită la Plenara din 1967 și avea în componență următorii membri: Gheorghe Stoica, membru supleant al Comitetului Executiv al CC al PCR, Vasile Pantilinet, secretar al CC al PCR, Nicolae Guină și Ion Popescu Puțuri, membri ai CC al PCR. Aceștia au prezentat în 1968 rodul cercetărilor lor: au fost interogați foștii anchetatori și procurori implicați în cazurile din anii '50, membrii completului de judecată, martori sau inculpați, angajați ai Ministerului Afacerilor Interne și în aparatul de securitate al statului român; acuzațiile aduse ilegaliștilor erau „plăsmuiri grosolane, ticluite în cursul anchetelor”²¹, nu se legau între ele, conțineau minciuni și au fost obținute după ani de anchete prin constrângeri fizice și presiuni morale, „prin înscenări și samavolnicii, falsuri și ilegalități, unele dintre aceste declarații fiind ulterior retractate de persoanele anchetate”²².

Cu toate acestea, Plenara din 1968 subliniază și realizările pe ansamblu ale Ministerului de Interne: „(...) contribuția organelor de securitate și a celorlalte unități din cadrul ministerului la lupta întregului popor sub conducerea partidului pentru apărarea cuceririlor revoluționare și dezvoltarea marilor înfăptuiri obținute în construcția socialismului”²³. Plenara a dezvăluit și criticat o „serie de neajunsuri și greșeli” în vederea îndreptării lor, se arată în continuarea documentului.

Comisia a cercetat situația lui **Lucrețiu Pătrășcanu** începând din noiembrie 1965, documentele pe baza cărora a fost condamnat și executat, a întocmit un raport pe care l-a înaintat Prezidiului Permanent în Comitetul Executiv și apoi în Plenara din iulie 1968. Despre Lucrețiu Pătrășcanu și implicit despre ceilalți reabilitați, raportul menționează că a fost osândit prin încălcarea celor mai elementare norme de legalitate și de dreptate²⁴. Cele afirmate în raport au orientat organele de anchetă spre fabricarea de probe, ca să confirme prin orice mijloace aceste acuzații. Arestat, anchetat și chinuit șase ani, situația lui nu a fost discutată în cadrul partidului.

În 1952, Teohari Georgescu, ministru de interne – căzut în dizgrație împreună cu ceilalți *deviaționiști de dreapta*, Ana Pauker și Vasile Luca –, este înlocuit cu Ale-

¹⁹ *Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 22-25 aprilie 1968*, București, Editura Politică, 1968, p. 9.

²⁰ A fost anchetat în lotul Vasile Luca.

²¹ *Plenara ... 1968*, p. 66.

²² *Ibidem*, p. 67.

²³ *Ibidem*, p. 64.

²⁴ O dovadă de încălcare a normelor de drept a fost raportul prezentat la 6 decembrie 1949 de Gh. Gheorghiu Dej la Consfătuirea Biroului Informativ al Partidelor Comuniste, în care l-a numit pe Lucrețiu Pătrășcanu „spion anglo-american”, deși nu fusese condamnat, aflându-se încă în anchete. O dovadă că rezultatul anchetelor era deja stabilit de liderul comunist.

xandru Drăghici, care rezolvă cazul L. Pătrășcanu, conform dorinței conducătorului partidului și aprobă execuția acestuia în aprilie 1954 în închisoarea Jilava. Alexandru Drăghici, ministru de interne, se arată în raportul Plenarei, „a minimalizat gravitatea lipsurilor și nu a tras concluziile necesare din aceste critici”²⁵.

Tot în Plenara din 1968 a fost reabilitat și **Ștefan Foriș**. Despre el aflăm în documentele strânse de Comisie începând cu 1965, când N. Ceaușescu a demarat această anchetă, că a fost un intelectual comunist român de origine maghiară, a absolvit Facultatea de Matematică-Fizică, a fost jurnalist. Cominternul îl numește în 1940 secretarul general al „minusculului și clandestinului Partid Comunist din România”²⁶.

În 1944, pe 4 aprilie, în ziua devastatorului bombardament american asupra Bucureștiului, într-o casă conspirativă, Ștefan Foriș este destituit de către Emil Bodnăraș. Pretextul: dispoziții de la Moscova. Ulterior s-a dovedit că Moscova nu dăduse nici un fel de dispoziții în privința lui Șt. Foriș. În anii 1945-1946, partidul comunist a fost condus de echipa Gh. Gheorghiu Dej, Ana Pauker, V. Luca, T. Georgescu, membri ai secretariatului CC al PCR, grupul care a decis asasinarea lui Ștefan Foriș, considerat, în mod eronat, colaborator al Siguranței. Execuția o realizează Gh. Pintilie, zis Pantiușa, zis Pantelei Bodnarenco, premiat după acest asasinat în alegerile din noiembrie 1946 cu un post de deputat în Parlamentul român²⁷. Colaborarea cu Siguranța era unul dintre motivele folosite pentru eliminarea adversarilor politici, iar Comisia de analiză menționa: „Pe baza unor ipoteze provenite din examinarea, insuficient documentată în condițiile ilegalității, a cauzelor unor arestări efectuate de Siguranță în rândurile comuniștilor”²⁸, s-au dat condamnări nedrepte.

Elisabeta Luca nu a recunoscut colaborarea cu Siguranța, în ciuda durtății anchetei și izolării la care a fost supusă în închisoare, deoarece știa că acest lucru ar fi însemnat condamnarea ei la moarte. **Vasile Luca**, deși nu a colaborat a recunoscut toate acuzațiile în dorința de a obține clemența colegilor de partid, dar a fost condamnat la moarte și apoi pedeapsa comutată în închisoare pe viață. Comisia a descoperit și în cazul său că foștii ofițeri din Siguranță au confirmat colaborarea sub amenințări și șantaj. Anchetatorul Vânătoru Victor, care a instrumentat interogatoriile între 1952-1954, a declarat că acuzația a fost „pur și simplu înscenată”²⁹. La fel, ceilalți anchetatori – Enoiu Gheorghe, Socol Petre, Pușcoci Gheorghe, Butyka Francisc – arată că „nu au fost dovezi că el ar fi fost agent al Siguranței burghezo-moșierești”³⁰. La fel, subminarea economiei naționale s-a bazat doar pe fabulații și răstălmăciri ale legii.

În cadrul Plenarei din 1968 au fost reabilitate victimele proceselor de epurare din anii '30 din URSS: Ecaterina Arbore, Tudor Diamandescu, Alexandru Dobrogeanu Gherea, Elena Filipovici, Marcel Pauker (soțul Anei Pauker) și alții. Sunt reabilitați și supraviețuitorii lotului Vasile Luca: Ion Craiu, Vasile Modoran, Aurel Vijoli, Elisabeta Luca, Toth Gheza (fratele lui Vasile Luca) și alții.

²⁵ *Plenara ... 1968*, p. 72.

²⁶ Dan Cătănuș, Ioan Chiper, *Cazul Ștefan Foriș - lupta pentru putere în PCR, de la Gheorghiu Dej la Ceaușescu: documente 1940-1968*, București, Editura Vremea, 1999, p. 5.

²⁷ *Ibidem*, p. 8.

²⁸ *Ibidem*, p. 73.

²⁹ Gh. Onișoru, *op. cit.*, p. 301.

³⁰ *Ibidem*, p. 300.

Referitor la anchetatorii anilor '50 cercetați în privința abuzurilor, în raport se subliniază că fiecare răspunde pentru faptele sale și nu este o scuză executarea mecanică a ordinelor superiorilor³¹. Analizele însă pot fi la fel de subiective ca și cele din 1952-1954, doar că ancheta din 1968 este importantă pentru noi deoarece „scoate la iveală mecanismele justiției în anii de vârf ai stalinismului”³². Ceaușescu omite să spună că oamenii care au condus aparatul de represiune, așa cum au fost Teohari Georgescu, Alexandru Drăghici, Alexandru Nicolschi sau Gheorghe Pintilie, „au ajuns în funcții care le confereau puteri extraordinare datorită unui sistem impus României pas cu pas, după 23 august 1944, de către puternicul vecin de la Răsărit”³³. Faptul că printre victime s-au aflat și „lideri importanți ai partidului cum a fost Vasile Luca, face parte din mecanismele totalitarismului stalinist”³⁴.

„Plenara din aprilie 1968 a fost imaginată de Nicolae Ceaușescu ca o răfuială cu defunctul despot”³⁵, Gh. Gheorghiu Dej. Secretarul general și-a dorit o recuperare a memoriei victimelor epurărilor staliniste ale anilor '30 doar pentru „consolidarea și promovarea propriului mit politic”, este de părere Vladimir Tismăneanu. La fel ca în Ministerul Adevărului din „1984” al lui George Orwell, comuniștii doresc să recupereze istoria, dar în consens cu interesele lor de moment³⁶. „Adevărul este încă proscris la București”. Totul este ca într-o piesă în care „doar actorii se schimbă din când în când”³⁷.

Reabilitările din 1968 reflectă lupta pentru putere la vârful partidului comunist, arată care sunt centrele de putere și oricum învingătorul, adică N. Ceaușescu, rămâne pe poziție, doar că o întărește eliminându-și potențialii adversari: „Reabilitările din 1968 nu modifică perspectiva învingătorului”³⁸, ci au fost doar instrumentul demitizării lui Dej și al consolidării puterii lui Nicolae Ceaușescu³⁹. Adevărații vinovați nu vor fi trași la răspundere, exact cum arată Hanna Arendt în „Banalitatea Răului” sau Franz Kafka în distopia „Colonia penitenciară”, „noi lecții sângeroase aplicate în numele viitorului luminos”.

La ancheta partidului în 1968, Al. Drăghici se află în postura lui T. Georgescu în 1952, ca ministru de interne, dar a primit cuvântul pentru a se apăra și pentru a da explicațiile convenite în fața Comitetului Executiv, ceea ce arată că se democratizase într-o oarecare măsură viața partidului și aparent erau posibile confruntările de idei.

Vasile Pantilinet, membru important al Comisiei de partid, primise ordin de la N. Ceaușescu încă din 1965 să cerceteze aceste probleme ale Justiției, împreună cu un colectiv; „(...) au fost studiate sute de dosare și mii de file”⁴⁰. După cum s-a dovedit din cercetările Comisiei, lupta pentru putere în Partidul Comunist presupunea asasinatul politic. Tot din cercetările Comisiei reiese că „secretarul general Gheorghe

³¹ *Plenara ... 1968*, p. 78.

³² Gh. Onișoru, *op. cit.*, p. 301.

³³ *Ibidem*, p. 307.

³⁴ *Ibidem*, p. 308.

³⁵ Vladimir Tismăneanu, *Arheologia terorii*, București, Editura Curtea Veche, 2008, p. 33.

³⁶ George Orwell, *1984*, București, Editura Litera, 2021.

³⁷ Vl. Tismăneanu, *op. cit.*, p. 41.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*, p. 78.

⁴⁰ Gh. Onișoru, *op. cit.*, p. 306.

Gheorghiu Dej lua măsuri arbitrare și au fost multe dintre acestea⁴¹. De exemplu, Victoria Sârbu, soția lui Foriș, cerea într-o scrisoare către CC al PCR în 6 noiembrie 1945 „cercetarea mea obiectivă care în mod necesar ar aduce și la reabilitarea mea”⁴².

Este exact situația Elisabetei Luca și a altor ilegaliști.

Elisabeta Luca redactează o cerere înregistrată cu nr. 294/13 iulie 1968⁴³ și o înaintează tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al CC al PCR; acesta o trimite Secretariatului CC al PCR pentru rezolvarea situației de partid a lui Birman Elisabeta (Luca) și a lui Toth Gheza⁴⁴.

La 8 august 1968 este redactat un referat cu privire la Elisabeta Luca, în care sunt menționate date biografice, faptul că în decembrie 1967 (la 55 ani) s-a pensionat cu o pensie de 877 lei, conform contribuției ei „pe linia asigurărilor sociale”⁴⁵. Se arată în acest referat că a fost exclusă din partid la data de 20 iulie 1955 de către organizația de bază de la Uniunea Scriitorilor, iar excluderea a fost „motivată fără temei pe considerentul că: «deși a cunoscut atitudinea dușmănoasă a lui Vasile Luca față de conducerea partidului, nu a sesizat organele de partid»”⁴⁶.

Partidul pus înaintea familiei duce la o monstrozitate: comunismul ca o nouă religie, cu fanaticii aferenți. Nu doar Elisabetei Luca i s-a reproșat că a pus interesele familiei și ale prietenilor deasupra intereselor partidului. Ana Toma a intervenit la un moment dat, în perioada interbelică, în favoarea lui Iosif Chișinevschi, care era închis ca ilegalist și își dorea un ceas. Nu l-a anunțat pe conducătorul partidului din vremea respectivă, pe Ștefan Foriș. Ca urmare, acesta i-a reproșat: „ai pus prietenia cu Mișu deasupra partidului”⁴⁷.

În continuare, referatul amintește contribuția Elisabetei Luca la mișcarea comunistă internațională: în 1933 activează în cadrul organizației „Ajutorul Roșu”, în 1934 este arestată pentru colaborarea cu comuniștii ilegaliști și condamnată la 5 ani de închisoare de Consiliul de Război din Iași. Scapă fugind cu primul ei soț, Avram Weisman în Cehoslovacia, apoi în Franța. Din Franța pleacă în Spania și se înrolează în Brigăzile Internaționale, „unde la început a fost repartizată la administrația serviciului sanitar și apoi la baza de aprovizionare a brigăzilor, achitându-se de sarcinile încredințate”⁴⁸. Este amintită internarea în lagărul de la Perpignan (Franța) în 1940, de unde evadează și fuge în URSS alături de alți voluntari. „În timpul războiului a muncit la Moscova la secția de radio în limba română”⁴⁹. În 1943, în URSS, se căsătorește cu Vasile Luca și revin împreună în țară după 23 august 1944. Față de ceea ce

⁴¹ D. Cătănuș, I. Chiper, *op. cit.*, p. 285.

⁴² *Ibidem*, p. 109.

⁴³ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare: ANIC), *Documentele Secției Cadre, Fond Comitetului Central al Partidului Comunist Român*, Colegiul Central de Partid (1945-1989), nr. inv. 1.664/2.835, f. 6.

⁴⁴ Numele apare în dosarul lotului Vasile Luca; este fratele lui, activist de partid. Tot în lotul Luca este arestat și fratele Varga Gavril, maior de Securitate.

⁴⁵ ANIC, *fd. cit.*, f. 7.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 8.

⁴⁷ Cristina Diac, *Zorii comunismului în România. Ștefan Foriș, un destin neterminat*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2014, p. 318.

⁴⁸ ANIC, *fd. cit.*, f. 7.

⁴⁹ *Ibidem*.

apare anterior la dosar, aici pare un reportaj obiectiv, o dare de seamă fără sentimentalisme, fără exagerări. Cele 800 de pagini ale dosarului de la CNSAS au fost rezumate în această referat din dosarul de cadre de la Arhivele Naționale Istorice Centrale în câteva fraze.

Măsura excluderii ei din partid „a fost luată în urma situației în care a ajuns soțul ei, Luca Vasile, după hotărârile Plenarelor CC al PCR din 1952 și după arestarea acestuia”⁵⁰.

Colegiul Central de Partid adresează la 13 august 1968 o adresă cu nr. 2.430/A către Secția Organizatorică a CC al PCR, respectiv către tovarășul Andrei Cervenkovici, prin care face cunoscută repunerea în drepturile de membru de partid a lui Birman (Luca) Elisabeta, cu stagiul din 1935⁵¹.

În concluzie: reabilitarea Elisabetei Luca se realizează în cadrul unei acțiuni vaste și de durată, care a vizat analizarea proceselor politice orchestrate împotriva vechilor ilegaliști, într-un context extern și intern favorabil destinderii, a unei relative liberalizări. După criza rachetelor din Cuba, în 1962, momentul de vârf al Războiului Rece, lumea se transformă, valorile păcii și binefacerile diplomației sunt promovate atât în Vest, cât și în Est.

Anul 1968 nu este doar anul reabilitării foștilor ilegaliști și a deschiderii spre Occident, ci reprezintă momentul de glorie al liderului comunist de la București, care a avut o abordare diferită de a celorlalte state membre ale Tratatului de la Varșovia în privința revoluției din Cehoslovacia, numită *Primăvara de la Praga*.

⁵⁰ *Ibidem*, f. 8.

⁵¹ *Ibidem*, f. 2.